

KULTUREN

Kv Toppen 14

Lund, fornlämning nr 73:1,
Lunds stad och kommun, Skåne
Arkeologisk undersökning 2017

KULTURMILJÖRAPPORT 2018:5

AJA GULDÅKER

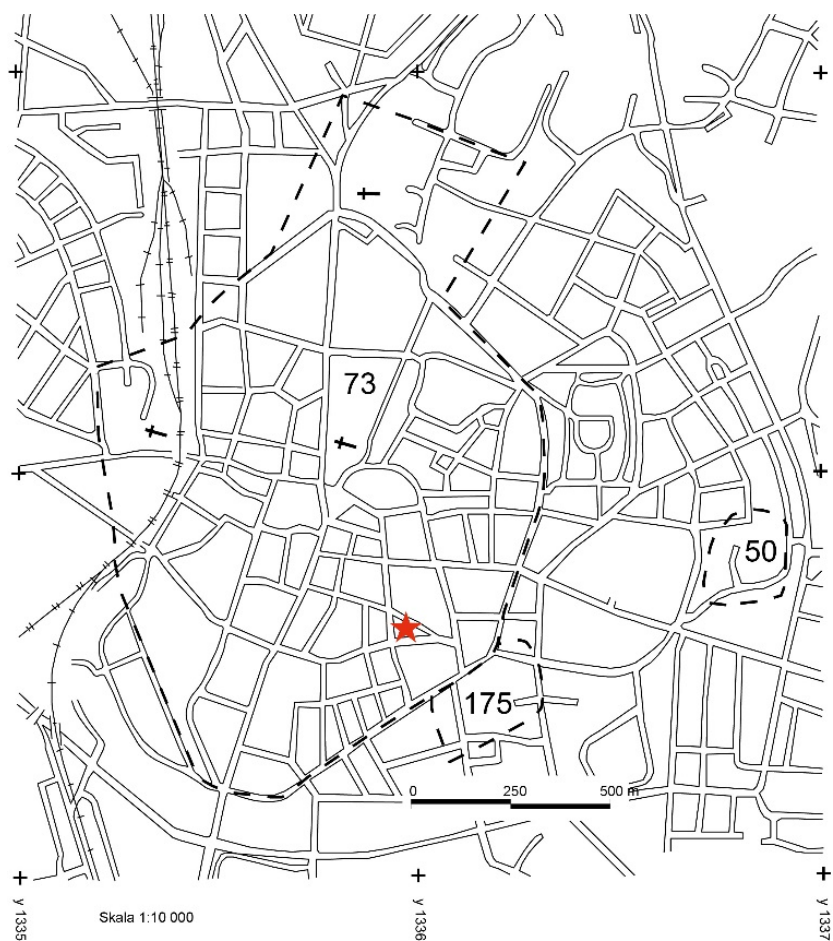
KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	4
Fornlämningsmiljö	4
Tidigare arkeologiska iakttagelser	6
Genomförande och resultat	7
Kulturlagerstatus	8
Administrativa och tekniska uppgifter	10
Referenser	11
Bilagor	11
<i>Bilaga 1, Sektion</i>	<i>12</i>
<i>Bilaga 2. Fyndlista</i>	<i>14</i>

Sammanfattning

- I samband med en läckande vattenledning på fastigheten Lilla Tvärgatan 30A i kv Toppen 14, Lund, genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning. Beslut från Länsstyrelsen inkom i efterhand då läget uppgavs vara akut (Lst.dnr 431-15565-2017, Kulturens projektnummer 61000-563).
- En yta av 14 m² och en volym av 14 m³ berördes av schaktningsarbetet, totalt en sträcka av 20 löpmeter.
- På ungefär 18 löpmeter fanns intakta medeltida kulturlager bevarade på en nivå av 0,60-0,70 m och ner till bottennivå på schaktet på ett djup av cirka 1 m. Lergolv i flera skikt samt ett trägolv visar att bebyggelse funnits en bit in i kvarteret. Keramiken som påträffades var av typen yngre rödgods vilket tyder på senmedeltid.

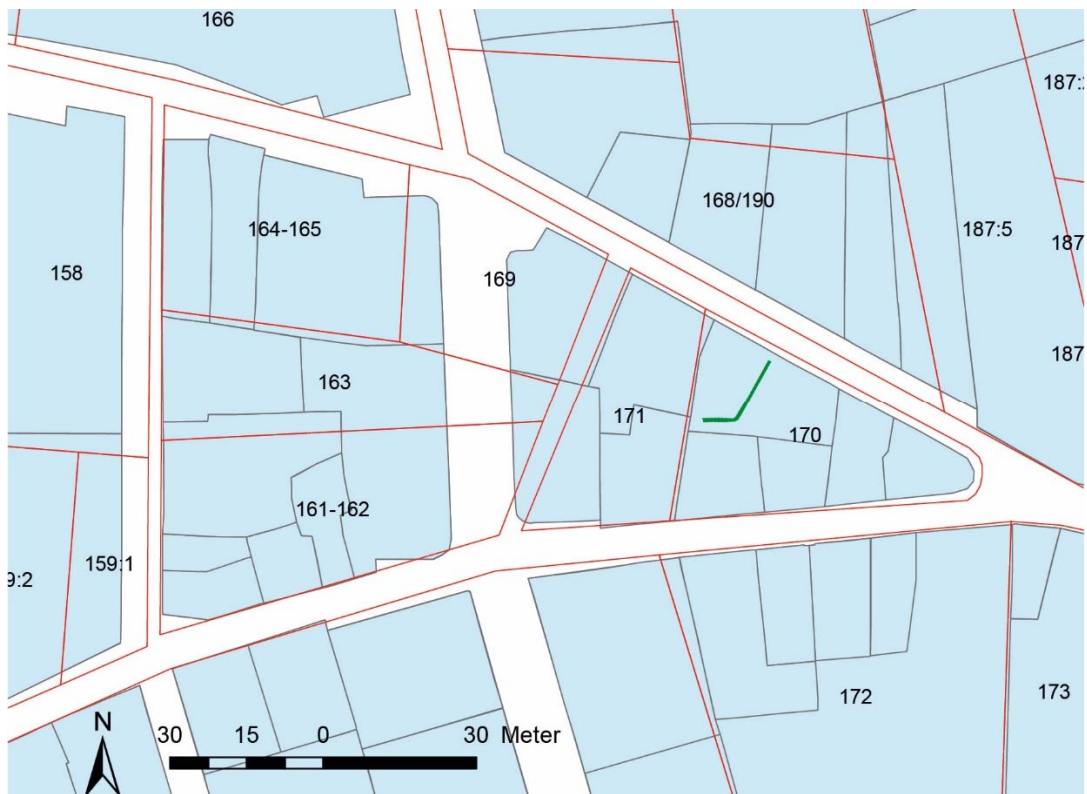
Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Inledning

I samband med en läckande vattenledning på fastigheten Lilla Tvärgatan 30A i kv Toppen 14, Lund, genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning. Beslut från Länsstyrelsen inkom i efterhand då läget uppgavs vara akut (Lst.dnr 431–15565-2017).

Fornlämningensmiljö

Kv Toppen 1-2 är beläget i den sydöstra delen av Lunds medeltida stadsområde omgivet av Lilla Tvärgatan i norr, Stora Tvärgatan i söder och Bankgatan i väster. Lilla- och Stora

Figur 2. Karta efter Anders Andréns tomtrekonstruktion omkring år 1500 (röda linjer och tomtnumrering), Dagens kvartersindelning i blått och fastighetsgränser med grå linjer. Aktuellt schaktningsområde markerat med grön färg i kv Toppen.

Tvärgatan går ihop mot öster och kvarteret får därmed en triangulär form. Kvarteret bildades 1934 då Bankgatan anlades och därmed delade kv Svarvaren i två delar. Den östra delen fick namnet Toppen (Bevaringskommittén 1980 s 90).

Nära nuvarande kv Toppen 1-2 har flera medeltida kyrkor legat: Heligkorskyrkan i väster, S:t Märten i norr och S:t Johannes i öster. Heligkorskyrkan låg troligen vid Lilla Södergatan. På tomt nr 13 i kv Grynmalaren och vid Stora Södergatan har en kyrkogård påträffats som torde tillhöra kyrkan. Första omnämmandet av Heligkorskyrkan är från år 1364. Sankt Märten har varit belägen i hörnet mellan Västra Mårtensgatan och Bankgatan. Kyrkobyggnadens grundmurar och gravar har påträffats, vilka visar på att Sankt Märten varit uppförd och i bruk runt år 1200. Den omnämns första gången år 1308 i de skriftliga källorna. Sankt Johannes var belägen vid utfarten för vägen mot Stora Råby och Dalby. Kyrkogården avgränsades mot väster av Råbygatan, mot norr av en gata som utgjorde Lilla och Stora Tvärgatans fortsättning åt öster och i övrigt av stadsvallen. Lokaliseringen grundar sig dels på den Vedelska kartskissen från 1580-talet och på ett arrendebrev från år 1581. Sankt Johannes var även sockenkyrka för byn Lilla Råby som var belägen strax söder om stadsvallen. Inga grundmurar efter själva kyrkobyggnaden har påträffats. Dock har ett flertal gravar från såväl 1100-talet som från 1200-talet påträffats på tomterna Råbygatan år 1923, vilket indikerar platsen för kyrkan. Sankt Johannes kyrka

omnämns för första gången i de skriftliga källorna år 1304 (Blomqvist 1951 s 204ff, 212, 218ff).

Ett flertal av gatorna i närheten av kvarteret har tillhört Lunds tidigmedeltida stadsplan, såsom Lilla och Stora Tvärgatan samt Grynmalaregatan. Denna del av staden synes ha varit glest bebyggd och under 1700-talet fanns söder om Stora Tvärgatan obebyggda lyckor. Vid Lilla Tvärgatan fanns det dock redan en småhusbebyggelse som löpte tvärs över kvarteret ned till Stora Tvärgatan. Bebyggelsen ökade under 1800-talet och tomterna splittrades i mindre delar, framför allt i kv Svarvaren. Även i kv Toppen delades de genomgående tomterna och en rad nya hus uppfördes vid Stora Tvärgatan på 1860, 1870- och 1880-talen. Den enhetliga bebyggelsemiljön bröts då Bankgatan förenades med Östergatan år 1934 och det uppfördes fyravåningshus på båda sidor om gatan (Bevaringskommitten 1980 s 90; Ericsson 2004 s 6). I Anders Andréns tomtrekonstruktion, efter 1784 års karta, av hur staden Lunds struktur kan ha sett ut omkring år 1500, har kvarteret identifierats som tomt nummer 170 och 171. Det finns få upplysningar om tomterna men Andréns menar på att tomtbildningen söder om nuvarande Stora Tvärgatan sannolikt har ett medeltida ursprung (Andren 1984 s 93).

Den befintliga bebyggelsen vid Lilla Tvärgatan, tillhörande kv Toppen 14, består av ett gatuhus och ett gårdshus. Gatuhuset i kv Toppen 14 uppfördes år 1875, för gårdshuset saknas uppgift. Ursprungligen var gatuhuset inrett till tre smålägenheter och två vindskamrar. En bilverkstad och bensinstation fanns i kvarteret från år 1938. Bensinstationen med tillhörande bensinpumpar togs ur bruk mellan 1973-1976 (Bevaringskommitten 1980 s 93).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Genom åren har en del grundgrävningar och andra byggnadsåtgärder genomförts i kvarteret. Nedanstående uppgifter är hämtade från Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Toppen, men även Svarvaren som kvarteret tidigare ingick i.

- År 1934: En bensintank grävdes ner i hörnet av Östergatan och Lilla Tvärgatan och nuvarande Toppen 1. Dåvarande fastighet Svarvaren 8, berördes av arbetena. Tre kakelbitar och ett kopparmynt påträffades.
- År 1939: En grävning genomfördes för ett skyddsrum i kv Svarvaren, i hörnet av Lilla Tvärgatan och Bankgatan. En brunn påträffades, timrad av ekvirke med hörnstolpar och utanför dessa placerade väggplankor. Brunnen undersöktes ej närmare. Den var belägen ca 2,35 m under dåvarande marknivå och grävd genom moränen från ca 1,60 m under marknivån.
- År 1945: En grundgrävning med hjälp av grävmaskin genomfördes i kv Svarvaren 29. Det grävdes för en byggnation av HSB-husen vid den västra sidan av Bankgatan.

- År 1949: En grundgrävning för en HSB-fastighet genomfördes i kv Svarvaren 32 mot Grynmalaregatan. Grävningen utfördes med grävmaskin och hela kulturlagersekvensen togs bort.
- År 1949 till 1950: En grundgrävning för en HSB-fastighet genomfördes i kv Svarvaren 33. Här påträffades ett bränt lager med bitar av lerklina samt svartgodsskärvor från 1000-talet, vilket tolkades som om tomten varit bebyggd redan under 1000-talet. I en annan del av tomten påträffades en fyrkantig timrad brunn av ek och bokvirke med en bottenram och hörnstolpar. Brunnens botten var belägen 5 m under dåvarande marknivå. Ragnar Blomqvist, ansvarig arkeolog på platsen, daterade brunnen till 1300-tal.
- År 1976: En äldre byggnadsarbetare berättade för Kulturens arkeolog Janne Persson att det under 1944-45 genomfördes en grundgrävning i kv Toppen 9, varvid man påträffade ett okänt antal skallar och skelett. Fynden förtegs och någon undersökning gjordes aldrig.
- År 1984: En schaktningsövervakning genomfördes i kv Svarvaren 34 (tidigare 31). Här påträffades två medeltida gropar och en brunn från efterreformatorisk tid. Brunnen var byggd av trä med fyra hörnstolpar med liggande plank emellan. Brunnen innehöll keramik daterad till 17-1800-tal.
- År 2002: En arkeologisk förundersökning genomfördes i kv Toppen 1-2 i samband med att avlopp och dränering lades ner vid renovering av ett äldre gathus. Lergolv och utjämningslager påträffades som utifrån fynd av keramik av typen äldre rödgods kan dateras till högmedeltiden. Under detta dokumenterades ett odlingslager samt en aktivitetsyta, som utifrån fynd av keramik av typen svartgods dateras till tidig- högmedeltid (Ericsson 2002).
- År 2012: Vid en geoteknisk undersökning i kv Toppen 1-2 för att utreda eventuella föroreningar i marken togs tre borrhöjningar. Ett medeltida kulturlager framkom på ett djup av 1,5 m, möjligen fossil åkermark, samt resterna efter en avskräddeshög (Kronroth 2012).
- År 2013: I samband med sanering i kv Toppen 1-2 genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning. En medeltida brunn framkom, nergrävd i den fossila markhorisonten. Odlingsjord hade påförts ovanpå brunnen och denna hade berikats med djurben och hushållsavfall. Odling förekom under medeltiden och under 1600-1700-tal genomfördes en omstrukturering av området (Wallin 2014).

Genomförande och resultat

I kontakterna med byggherren uppgavs att schaktningarna skulle företas i befintligt ledningsschakt. Enligt överenskommelse med byggherren fick de lov att ta bort plattor och bärlager utan att arkeolog var närvarande. Då arkeolog kom på plats på överenskommen tid var det redan schaktat cirka 8 m med ett djup av 1 meter och ej i befintligt ledningsschakt utan i orört område. I sektionerna kunde bland annat identifieras

ett område på 0,60 m djup, där flera lergolv avlöste varandra samt ett trägolv. Äldsta lergolvet hade sannolikt en datering till 1500-talet. De intakta kulturlager som genomgrävts var relativt fyndrika, vilket dumpmassorna intill uppvisade då en hel del keramik kunde samlas in, dock utan möjlighet att kunna knyta dessa till intakta kulturlager. Dessa fynd fick beteckningen lösfynd i fyndlistan, bilaga 2.

Sammanlagt schaktades cirka 20 löpmeter med en bredd av 0,70 m och till ett djup av 1 m. På ungefär 18 löpmeter fanns intakta medeltida kulturlager bevarade på en nivå av 0,60-0,70 m och ner till bottennivå på schaktet. Lergolv i flera skikt samt ett trägolv visar att bebyggelse funnits en bit in i kvarteret (bilaga 1). Keramiken som påträffades var av typen yngre rödgods vilket tyder på senmedeltid.

Figur 3. Kvarter Toppen med aktuellt arbetsområde inritat med rött. Den södra sträckan markerad med orange schaktades utan antikvarisk närvaro. Lantmäteriets öppna kartor.

Kulturlagerstatus

Bevaringsförhållandena på kulturlagren var förhållandevis goda, dock upplevdes en högre nedbrytningsgrad och torrhet i närheten av träden, vars rötter förekom ned till schaktbotten på även på 1 meters djup.

Figur 2. Det smala schaktet från Lilla Tvärgatan i norr och söderut in på innergården och slutligen med en krök åt väster mot gårdshuset. Fotografiet taget från norr.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-15565-2017	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Kulturens projektnummer	61000-563
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kv Toppen 14
Typ av exploatering	Ledningsarbete		
Uppdragsgivare	Monica Larsson		
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Aja Guldåker		
Övrig personal	-		
Fältarbetstid	2017-06-05		
Fälttid			
Arkeolog	4 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	14 m ²		
Kubik	14 m ³		
Schaktmeter	20 m		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	4 h X 800 SEK= 3 200 SEK		
RTK-GPS/Manuell digitalisering	1 dag/1 000 SEK=1 000 SEK		
Rapport	4 h X 800 SEK= 3 200 SEK		
Fyndhantering	3 h X 800 SEK= 2 400 SEK		
Övrigt	-		
Summa:	9 800 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	9 800 SEK		
Summa, faktisk	9 800 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	KM 95424:1-5		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	3 A3 ritfilm: 1 planritning skala 1:100, 2 sektionsritningar skala 1:20		
Foto	4 digitala		
Analyser	-		
Övriga upplysningar	-		

Referenser

Andrén, A. 1984. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. RAÄ & SHM rapport. Medeltidsstaden 56. Stockholm.

Bevaringskommittén. 1980. Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Vårfru Rote. Lund.

Blomqvist, R. 1951. Lunds historia 1. Medeltiden. Lund.

Ericsson, G. 2004. Kv Toppen 1-2, Lund. Arkeologisk förundersökning 2002. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 126. Kulturen, Lund.

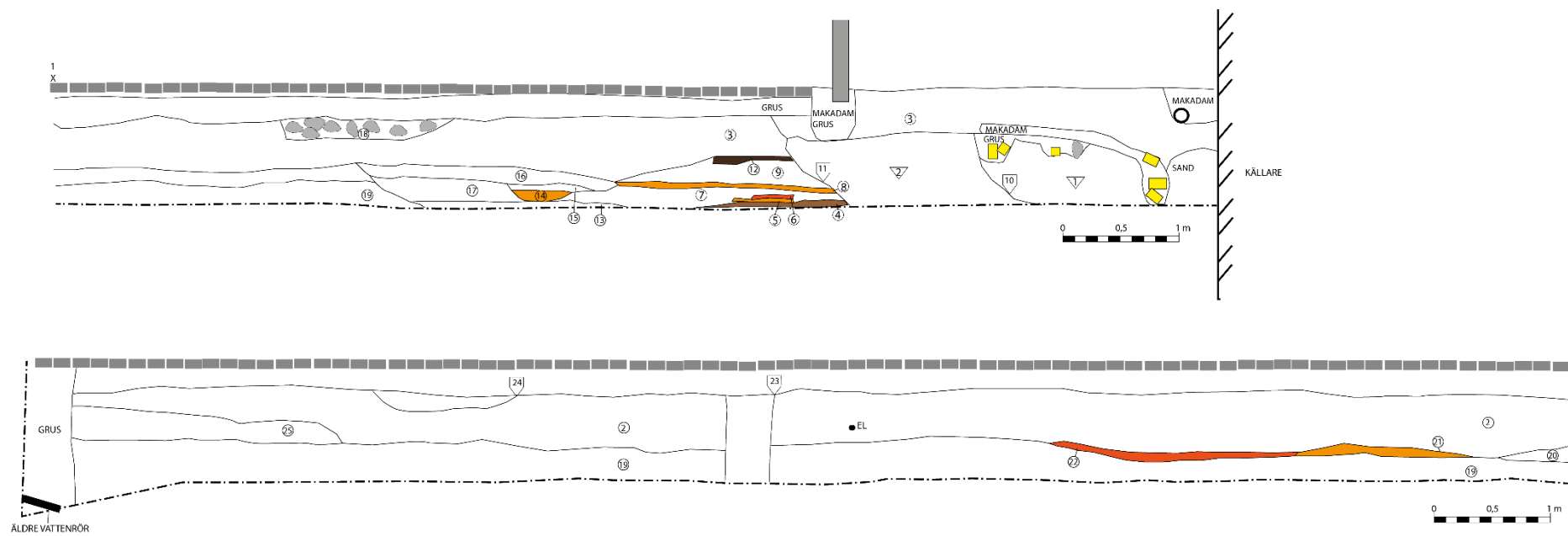
Kronroth, N. 2012. Toppen 1-2, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 433. Kulturen, Lund.

Wallin, J. 2013, *Kv Toppen 1 och 2. Fornlämning nr 73, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2013. Kulturmiljörapport 2014:12.* Kulturen. Lund

Bilagor

1. Sektionsritningar
2. Fyndlista

Bilaga 1, Sektion

Södra och östra sektion, Se lagerbeskrivningar på nästa sida.

Lagerbeskrivning södra och östra sektion

1. Brungrå fet lera med inslag av träkol, prickar av gult tegel, koks. Torrt och något kompakt. Igenfyllnadsmassor.
2. Som (1) men med mer sot och träkol samt koks.
3. Som (2) + (1) med grusinblandning. Utjämning.
4. Gulbeige, fet, torr och kompakt lera med inslag av träkol. Troligen äldre odlingsjord.
5. Gulbeige, fet, torr och kompakt lera. Möjligen rest av lergolv.
6. Rödbrun lera, något fet, finkornig lera med inslag av krossat tegel. Något kompakt. Smutslager ovanpå lergolv.
7. Brun, något fet, kompakt lera med inslag av träkol, kalkprickar och rött tegelkross. Utjämning ovanpå äldre lergolv.
8. Gulbeige, fet, torr och kompakt lera med inslag av av träkol och tegelkross samt kalkprickar. Lergolv.
9. Som (7), men med grusinslag.
10. Nedgrävning för modernt ingrepp, möjligen sent 1800-tal.
11. Nedgrävning för modernt ingrepp, möjligen sent 1800-tal.
12. Träkonstruktion, väldigt nedbrutet men syns på båda sidar av schaktet. Golv.
13. Brunrågul, fet, lera med inslag av träkol, kalkbruk. Troligen raseringsmassor från tidigare bebyggelse.
14. Gulbeige, moränliknande lera, fet, kompakt, finkornig. Troligen stabilisering/utjämning alternativt ytterligare raseringsmassor.
15. Brungrå, fet lera. Torr och något kompakt. Fyllning i nedgrävning.
16. Finkornigt, torrt grus. Poröst. Ser relativt modernt ut.
17. Som (15) och med inblandning av grus. Fyllning i nedgrävning.
18. Möjligen en äldre stenkista med ansamling av sten och grus.
19. Svartbrun, fet, något kompakt lera med inslag av sot och träkol. Äldre markhorisont.
20. Brun, fet lera med inslag av grus, rött tegel (takpannor), samt enstakagulategelbitar troligen uppfyllnadsmassor 1800-tal.
21. Orange, fet, lera, krämig och mjuk. Värmepåverkad lera, rasering?
22. Tegelkross och -bitar, som (2).
23. Makadam, grus och plast. Torrt och poröst. Troligen fyllningsmassor i modernt avloppsschakt.
24. Tegelbitar, grus och lera. Något poröst med enstaka stenar. Bärlager.
25. Brun lera med gula lerfläckar. Torrt, något kompakt med inslag av träkol, tegel och kalk. Uppfyllnadsmassor.

Bilaga 2. Fyndlista

Kv Toppen 14, Lund

U s 2017

KM 95424: 1-5

Fyndnummer	Kontext	Material	Sakord	Formtyp	Del	Antal	Vikt, g.	Kommentarer
1	Sektion /Kontext 4	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	buk	1	2	
2	Sektion/Kontext 7	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	buk	1	6	
3	Sektion/Kontext 9	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	buk	1	3	
3	Sektion/Kontext 9	Keramik	Kärl	Stengods, odefinierat	mykning - buk	1	6	
4	Sektion/Kontext 19	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	buk	1	6	
5	Lösfynd	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	buk - botten	1	37	
5	Lösfynd	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	buk	1	20	grön på utsidan, brun på insidan
5	Lösfynd	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	mykning - buk	1	10	
5	Lösfynd	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	buk	2	6	
5	Lösfynd	Lera	Kritpipa		Huvud	1	7	Stämpel "DV"

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.
I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

- 2017:21 Stora Råby 33:18- Stora Råby kyrkogård, fornlämning nr 10, Stora Råby socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2015. Ivan Balic.
- 2017:22 Kv Eskil 20, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kåm Tayanin.
- 2017:23 Kv Grynmalaren 38, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Aja Guldåker.
- 2017:24 Håslövs stubbamölla, Södra Håslöv 18:2, Håslövs socken, Vellinge kommun, Skåne. Arbetsbeskrivning 2017. Henrik Borg, Olof Andersson.
- 2017:25 Kv Paradis 56, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Geoteknisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
- 2017:26 Kv Kulturen 4-8, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Geoteknisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
- 2017:27 Hallaröds kyrka, Hallaröd socken, Höörs kommun, Skåne. Rapport 2017. Carita Melchert.
- 2017:28 Hallaröds kyrka, Hallaröd socken, Höörs kommun, Skåne. Rapport 2017. Carita Melchert.
- 2017:29 Sandby 67:1, Fornlämning 93, Södra Sandby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning. Aja Guldåker.
- 2017:30 Kv Paradis 45, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2017. Gertie Ericsson.
- 2017:31 Vombs by, fastigheten Vomb mfl, fornlämning Vomb 7:1, Vombs socken, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015. Gertie Ericsson
- 2017:32 Kv Svartbröder 10, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
- 2017:33 Flyinge kungsgård, Flyinge 22:40, Lunds kommun. Antikvarisk medverkan 2017. Carita Melchert.
- 2017:34 Norra Hultseröd 1:8, Billinge socken, Eslövs kommun. Antikvarisk medverkan 2017. Carita Melchert.
- 2017:35 Ramlösa Brunn. Ramlösa 2:6, Ramlösa 2:1 m fl., Helsingborgs kommun. Kunskapsunderlag. 2017. Henrik Borg, Christer Göransson, Daniel Melchert.
- 2017:36 Bangatan och Clemenstorget i Lund. Innerstaden 2:1, 3:1, 3:16 och 3:17, Lunds kommun. Översiktlig arkeologisk förundersökning 2017. Jan Kockum.
- 2017:37 Innerstaden 2:1, Lilla Råby bytomt, fornlämning nr 175, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
- 2017:38 Kv. Städet 10, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kåm Tayanin
- 2017:39 Innerstaden 3:32, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015. Johan Wallin.
- 2017:40 Fjärrvärmeledning mellan Lund och Dalby, fastighet Dalby S:4 mfl. Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk utredning 2017. Jan Kockum.
- 2017:41 Kv Apotekaren 11, Lund, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologiska förundersökningar 2014 och 2015. Gertie Ericsson och Johan Wallin.
- 2017:42 Kv Trädgården 8, Lund, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2014. Ivan Balic.
- 2018**
- 2018:1 Kv. Klockaren 19, Dalby. Fornlämning 40:1, Dalby socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2017. Mattias Karlsson.
- 2018:2 Falsterbo 2:25 – Kyrkogatan, Falsterbo. Fornlämning 15, Falsterbo socken, Vellinge kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Ivan Balic.
- 2018:3 Fjärrvärme mm i Lunds kommun, Skåne. Arkeologiska förundersökningar 2012-2013. Aja Guldåker.
- 2018:4 Hunehals borg, Hanhals 4:31, fornlämning Hanhals 71:1, Hanhals socken, Kungsbacka kommun, Halland. Forskningsundersökning 2016.
- 2018:5 Kv Toppen 14, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2017. Aja Guldåker.